

Nowe inicjatywy biblioteki akademickiej (na przykładzie Biblioteki Politechniki Łódzkiej)

ФЕРЕТ Блажей

Директор бібліотеки Лодзького Технічного університету,
старший дипломований кустош

Анотація

Продемонстровано основні статистичні показники діяльності бібліотеки. На прикладі бібліотеки Політехніки Лодзі показано вирішення нових завдань, які ставить стрімкий розвиток наукових комунікацій.

Підкреслено основні напрями впровадження нових бібліотечних технологій: цифрова бібліотека eBiPoL, цифровий репозитарій CyReNa, модуль дистанційного навчання WIKAMP, обслуговування загальноінститутського пункту персоналізації (UPP).

Показано нові ініціативи бібліотеки - створення проекту «Центр інформації авторського права і промислової власності».

Ключові слова: *цифрова бібліотека, репозитарій, бібліотечні технології наукові комунікації.*

Abstract

The basic statistics of the library were demonstrated. It was shown the solution to new tasks in imitation of Lodz Polytechnic Library, which are posed by rapid development of scientific communication.

The main directions of introduction the new library technologies were emphasized: digital library eBiPoL, digital repository CyReNa, e-learning module WIKAMP, service of university personalization post (UPP).

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,
29 вересня 2011 р. Львів, Україна

A new library initiative was displayed - a project "Information center of copyright and industrial property."

Keywords: *digital library, repository, library technologies, science communication.*

Bibliotekę Politechniki Łódzkiej podejmuje nowe zadania, które często odbiegają od tradycyjnych zadań biblioteki akademickiej.

Biblioteka Politechniki Łódzkiej (BPŁ) jest biblioteką główną średniej wielkości uczelni technicznej w Polsce.

Na zbiory drukowane BPŁ składa się:

280 tys. książek

135 tys. wolumenów czasopism

700 tytułów czasopism aktualnie prenumerowanych

243 tys. egzemplarzy w kolekcjach specjalnych (normy, patenty, itp.)

W roku 2010 użytkowanie biblioteki przedstawiało się następująco:

20 tys. zarejestrowanych użytkowników

55 tys. odwiedzin w czytelnich

265 tys. egz. wykorzystanych na miejscu

105 tys. wypożyczeń na zewnątrz.

Biblioteka udostępnia także coraz więcej zakontraktowanych zbiorów elektronicznych, na które w roku 2010 składało się ponad 114 tys. tytułów czasopism oraz 50 tys. książek w wersji cyfrowej. Zbiory te były intensywnie wykorzystywane. W ciągu całego roku 2010, podczas 130 tys. sesji użytkownicy pobrali 227 tys. artykułów z czasopism elektronicznych oraz 67 tys. rozdziałów z elektronicznych książek.

W uzupełnieniu przedstawionych suchych liczb należy dodać, że biblioteka PŁ stara się jak najbardziej wychodzić naprzeciw oczekiwaniom użytkowników wprowadzając, bardzo często jako jedna z pierwszych w Polsce, nowe usługi i udogodnienia w korzystaniu ze zbiorów. Od lat łączymy funkcjonalność magazynów otwartych (samodzielne poszukiwanie literatury na dany temat) z wygodą zamawiania książek przez katalog komputerowy

(zamówiona książka czeka na odbiór przez 3 dni), przypominamy naszym czytelnikom o nadchodzącym terminie zwrotu książki za pomocą e-maila, udostępniamy przed gmachem skrzynkę na zwroty książek (dzięki czemu książkę można oddać także poza godzinami pracy biblioteki), udostępniamy w budynku bezprzewodowy internet a także, oprócz standardowych kopiarek, skaner do samodzielnego użytku czytelników.

Biblioteka Cyfrowa eBiPoL (ebipol.p.lodz.pl)

Biblioteki cyfrowe tworzone są przez wiele uczelnianych bibliotek. Można więc powiedzieć, że są one już standardową działalnością. Biblioteka Cyfrowa eBiPoL powstała w roku 2005. Na dzień 15 czerwca 2011 r. posiadała następujące kolekcje:

- czasopisma (33 tytuły, 1750 numerów)
- książki (210 tytułów)
- materiały dydaktyczne (100 pozycji)
- rozprawy doktorskie (125 pozycji)
- sympozyja, kongresy, konferencje (43 pozycje)
- mikrofisze (600 pozycji)
- varia (51 pozycji)

Całkowita liczba publikacji to ponad 3 tysiące. W roku 2010 były one wykorzystane ponad 625 tysięcy razy. Największą popularnością cieszą się skrypty i zeszyty naukowe Politechniki Łódzkiej, szczególnie z dziedziny biotechnologii.

Dzięki eBiPoL studenci częściej korzystają z e-zasobów biblioteki, które dotychczas były bardziej przydatne w działalności naukowej niż w kształceniu. Wzrosła także świadomość istnienia i możliwości skorzystania z różnorodnych usług biblioteki wśród nauczycieli akademickich. Nie bez znaczenia jest także „widoczność” efektów naszej pracy za pośrednictwem serwisu europeana.com.

CyReNa – Cyfrowe Repozytorium PŁ (dspace.p.lodz.pl)

Naukowe, cyfrowe repozytorium Politechniki Łódzkiej – pod nazwą CyReNa – rozpoczęło swoją działalność w roku 2010. Działa na bazie oprogramowania otwartego dSpace. Głównym celem projektu repozytorium jest umożliwienie członkom społeczności naukowej Politechniki Łódzkiej efektywnego zarządzania oraz rozpowszechniania materiałów naukowych w postaci cyfrowej ich autorstwa.

Niemal każda wyższa uczelnia na świecie posiada repozytorium dorobku naukowego swoich pracowników, gdzie mogą oni deponować swoje publikacje oraz inne niepublikowane dokumenty, wyniki laboratoryjne, raporty. Proces deponowania jest darmowy i szybki, pracownik naukowy uzyskuje zwiększenie oddziaływania swojej publikacji, indeksowanie metadanych i treści poprzez wyszukiwarki, wzrost cytowań w zależności od dziedziny i języka dokumentu oraz elektroniczną długoterminową archiwizację i ochronę wyników badań.

Ze względu na rozpoczęcie – także w roku 2010 – zainicjowanego przez władze uczelni projektu kształcenia na odległość WIKAMP, w który to projekt biblioteka została bardzo poważnie zaangażowana, prace nad repozytorium uległy spowolnieniu. Na dziś CyReNa jest przygotowana do przyjmowania i udostępniania materiałów, rozpoczęto akcję marketingową, która będzie zintensyfikowana w nowym roku akademickim.

WIKAMP – Witrualny Kampus PŁ (edu.p.lodz.pl)

W roku 2010, dostrzegając potrzebę nowych rozwiązań w kształceniu, władze PŁ ogłosiły konkurs na przygotowanie koncepcji wdrożenia w skali uczelni systemu wspomagania kształcenia na odległość. Zwyciężył projekt pod nazwą „WIKAMP - Wirtualny Kampus Politechniki Łódzkiej”. Już w założeniach projektu, Biblioteka PŁ miała w WIKAMP pełnić rolę kluczową.

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,
29 вересня 2011 р., Львів, Україна

WIKAMP posiada strukturę trójwarstwową. Za funkcjonalności poszczególnych warstw projektu odpowiadają jednostki organizacyjne Politechniki Łódzkiej – współtwórcy koncepcji:

Warstwa I – zarządzanie i kontakty z użytkownikami systemu – realizowana przez Bibliotekę PŁ, **Warstwa II** – administrowanie i rozwój oprogramowania platformy – Wydział Fizyki Technicznej, Informatyki i Matematyki Stosowanej,

Warstwa III – wsparcie sprzętowe platformy WIKAMP – Centrum Komputerowe.

Zadań wdrażanego uczelnianego systemu wspomagania kształcenia na odległość jest wiele: gromadzenie, organizowanie i prezentowanie materiałów dydaktycznych, dostarczanie informacji o wszelkiej aktywności studentów, wsparcie nauczyciela w ocenie indywidualnych jak i globalnych efektów kształcenia na poziomie przedmiotu. Przestrzeń Wirtualnego Kampusu ma stać się także narzędziem komunikacji pomiędzy użytkownikami platformy na różnych poziomach (student – student, student –nauczyciel). Wdrażany system w swoim założeniu ma współpracować z innymi systemami obsługi studentów, które funkcjonują w Politechnice Łódzkiej (Wirtualny Dziekanat, System Informacji Dydaktyki), dzięki czemu będzie możliwe maksymalne wykorzystanie już istniejących systemów i ich integracja z funkcjonującymi w PŁ usługami.

Biblioteka PŁ, jako miejsce neutralne, przyjazne i ogólnodostępne ma jednocześnie wszystkich w ramach uczelnianego systemu zdalnego nauczania. Pełniąc funkcję „serca” systemu ma zarządzać platformą WIKAMP i współpracować z jej użytkownikami. Do podstawowych zadań Biblioteki, należą:

zarządzanie i administrowanie stroną główną Wirtualnego Kampusu. (tworzenie ścieżek dydaktycznych dla poszczególnych jednostek, nadawanie uprawnień prowadzącym, zamieszczanie komunikatów, moderacja forum i innych funkcjonalności strony głównej),

koordynacja działań wszystkich jednostek Politechniki, współpracujących w utrzymaniu platformy WIKAMP (dziekanaty, CKPŁ, Biblioteka, pion Rektora ds. Kształcenia),
przyjmowanie zgłoszeń dotyczących niepoprawnej pracy platformy oraz wdrażanie i monitorowanie odpowiedniego postępowania naprawczego,

prowadzenie szkoleń dla studentów i nauczycieli w zakresie posługiwania się platformą,

prowadzenie „Centrum informacji WIKAMP”. Udzielanie porad i pomocy drogą telefoniczną, mailową. Prowadzenie indywidualnych szkoleń,

wspomaganie procesu rejestracji użytkowników w systemie, poprzez wydawanie haseł dostępowych, wspólnych dla platformy e-learningowej, poczty elektronicznej i serwisu WebDziekanat,

wspomaganie nauczycieli przy tworzeniu kursów elektronicznych. Pomoc zarówno w zamieszczaniu materiałów dydaktycznych na platformie, jak i w technicznym ich przygotowaniu. Biblioteka jest najbardziej odpowiednim miejscem, które może służyć pomocą we wskazywaniu odpowiednich źródeł informacji,

integrowanie dostępnych w Bibliotece źródeł informacji z platformą WIKAMP i udostępnianie ich w przedmiotach,

zapewnienie możliwie największej ilości materiałów bibliotecznych w wersji elektronicznej, poprzez zakup materiałów elektronicznych lub digitalizację źródeł informacji w formie drukowanej,

skanowanie materiałów dydaktycznych na życzenie i umieszczanie ich na platformie, w ramach dopuszczonych przez ustawę o prawie autorskim i prawach pokrewnych,

zapewnienie integracji platformy WIKAMP z systemem bibliotecznym przez m.in. informowanie o dostępności źródeł drukowanych i terminie ich zwrotu.

W październiku 2010 r. w ramach struktury Biblioteki PŁ powołano Centrum WIKAMP – jednostkę zarządzania i współpracy z użytkownikami Wirtualnego Kampusu. Centrum ma również pełnić

rolę Biura Obsługi Klienta dla potrzeb studentów w zakresie wdrażanego jednolitego systemu poczty elektronicznej w PŁ. Pracownicy Centrum WIKAMP posiadają wiedzę, zarówno bibliotekarską jak i informatyczną, co wydaje się zasadne z punktu widzenia zadań stawianych Centrum oraz wielu funkcjonalności jakimi dysponuje platforma Moodle, na której oparty jest WIKAMP.

W praktyce, pracownicy centrum WIKAMP (a więc pracownicy biblioteki) już zrealizowali lub są w trakcie realizacji m.in. następujących zadań:

utworzenie na platformie kursów korzystania z WIKAMP (osobno dla studentów i dla nauczycieli)

wprowadzenie struktury przedmiotów wraz z przypisaniem prowadzących nauczycieli na wszystkich wydziałach PŁ

opracowanie ulotek informacyjnych, plakatów, itp...

wydawanie haseł dostępu do platformy studentom

pełnienie funkcji helpdesku (telefonicznego, emailowego i osobistego)

prowadzenie akcji promocyjnej WIKAMP na wydziałach PŁ (spotkania i prezentacje w katedrach i instytutach)

opracowanie kilku publikacji o WIKAMP

prowadzenie szkoleń praktycznych dla nauczycieli chcących tworzyć przedmioty na platformie

Efektem tak istotnego udziału i partnerstwa biblioteki w projekcie WIKAMP jest znaczny wzrost świadomości wśród pracowników i studentów na temat istnienia, funkcjonowania i możliwości biblioteki. Biblioteka stała się miejscem centralnym – hubem – dla spraw kształcenia na odległość w Politechnice Łódzkiej.

Niewątpliwą korzyścią jest także zapoznanie się (w ramach szkoleń prowadzonych przez Centrum WIKAMP) kilkunastu osób z biblioteki z wykorzystywaniem oraz tworzeniem szkoleń na platformie moodle. Daje to ewentualną możliwość włączenia się innych pracowników biblioteki w przyszłe tworzenie materiałów

dydaktycznych czy to bibliotecznych, czy nawet jako pomoc dla innych nauczycieli.

Uczelniany Punkt Personalizacji (UPP)

Prowadzenie Uczelnianego Punktu Personalizacji w Bibliotece PŁ to oferta władz uczelni, którą biblioteka przyjęła z wahaniem ale i z ciekawością. Zadaniem UPP jest zapewnienie dostaw spersonalizowanych elektronicznych legitymacji studenta (ELS) na potrzeby wydziałów PŁ. Wiele uczelni do realizacji tego zadania powołało specjalne komórki, zwiększyło zatrudnienie. W Politechnice Łódzkiej – idąc za myślą, że elektroniczne legitymacje studenta będą pełniły funkcję karty bibliotecznej – zlecono to zadanie bibliotece. Aktualnie jest ono realizowane przez jedną osobę, okresowo wspieraną pomocą innych pracowników biblioteki (biuro, Oddział Informacji Naukowej, informatycy). ELS-y przygotowywane są na dwa sposoby:

zamówienia „masowe” na początku roku akademickiego realizowane są w outsourcingu przez firmę zewnętrzną, małe ilości w ciągu roku akademickiego, dodruki, duplikaty – wykonywane są w UPP, na posiadanym sprzęcie.

Przebieg współpracy UPP z wydziałami PŁ przedstawia poniższy schemat:

Po trzech latach funkcjonowania UPP w Bibliotece PŁ wydaje się, że przejęcie tej działalności było dla biblioteki korzystne. Realizacja jednego z ważnych ogniw funkcjonowania uczelni przez bibliotekę podniosła rangę biblioteki w oczach pracowników PŁ, przydała „ważności”, odniosła pozytywny efekt marketingowy. Biblioteka w kolejnej dziedzinie stała się ważnym partnerem dla wydziałów PŁ.

Centrum informacji o prawach autorskich i własności przemysłowej

Co prawda jeszcze w planach, ale jest to inicjatywa biblioteki jako odpowiedź na coraz większe oczekiwania pracowników i administracji uczelni w sprawie informacji dotyczącej praw autorskich. Nauczyciele – w szczególności w kontekście kształcenia na odległość – często nie mają wiedzy np. czy, jak i zgodnie z jaką procedurą mogą zamieszczać w swoich wykładach cytowania z innych publikacji – zdjęcia, wykresy, tabele. Z tym pytaniem najczęściej zwracają się do biblioteki. Także wiele innych, podobnych pytań trafia do Oddziału Informacji Naukowej, Ośrodka Informacji Patentowej czy nawet do biura biblioteki.

Powstał pomysł by poszerzyć funkcje Ośrodka nformacji Patentowej o informacje prawno-autorskie i pokrewne. Oczywiście wymaga to odpowiedniej organizacji, wiedzy i zaplecza prawnego, ale taka inicjatywa powinna zapewnić przynajmniej wzrost świadomości wśród nauczycieli/pracowników uczelni na temat praw autorskich oraz zapewnić odpowiedzi na podstawowe pytania z tej dziedziny.

Pierwszą inicjatywą realizowaną już w tym roku będzie utworzenie kursu prawa autorskiego na platformie WIKAMP.

Podsumowanie

W czasie gdy tradycyjna funkcja biblioteki traci na znaczeniu, biblioteki oprócz głównego swojego nurtu działalności, czyli dostarczania wysokiej jakości informacji dla procesu kształcenia i badań naukowych, powinny podejmować nowe inicjatywy wychodzące naprzeciw oczekiwaniom uczelni. Działania takie z pewnością przyczyniają się do zwiększenia znaczenia biblioteki jako centralnego miejsca uczelni – hubu dostępowego do wielu istotnych usług uczelnianych. Od zarządzających biblioteką wymaga to dokonania analizy posiadanych zasobów ludzkich i finansowych. Może jednak okazać się, że przeniesienie części sił i środków do nowych zadań, jeśli tylko zostaną zrealizowane skutecznie i ku zadowoleniu władz uczelni, może przynieść bibliotece wiele korzyści. Być może zostanie „ponownie odkryta”, być może stanie się bardziej popularna. Z pewnością jednak takie – dobrze przemyślane i na miarę sił nowe działania – nie zaszkodzą, a tylko pomogą naszym bibliotekom utrzymać centralną pozycję w uczelniach.

Третя науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»,
29 вересня 2011 р., Львів, Україна